

ODPOVĚDI MPSV NA DOTAZY OSPOD

ŘÍJEN – PROSINEC 2021

Obsah

1. Informační povinnost azylového domu vůči OSPOD	1
2. Souhlas nezletilé matky s hospitalizací jejího dítěte	8
3. Náhrada nákladů ušlé mzdy kvůli jednání na OSPOD	8
4. Upřesňující dotazy k úpravě smlouvy o poskytování ochrany a pomoci v nové právní úpravě....	10
5. Nahlížení do spisů OSPOD ze strany ředitele DD	13
6. Úhrada za péči v případě oboustranně osiřelého dítěte.....	17
7. Zrušení ústavní výchovy uzavřením sňatku	20

1. Informační povinnost azylového domu vůči OSPOD

Dotaz:

Provozujeme sociální službu Azylový dům pro matky s dětmi. Nemáme pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Samozřejmě mimo jiné spolupracujeme s OSPOD.

Náš dotaz se týká toho, zda v případě informování OSPODu z naší strany postupujeme správně, když chráníme práva klienta, tedy poskytujeme informace OSPODu, pouze v tom případě, když máme písemný souhlas klienta. Ohledně zajištění práv dětí se jedná o citlivou problematiku. Nicméně se může jednat o informace, které byl „měl“ mít OSPOD k dispozici (ale nelze na ně aplikovat jiný právní předpis, který by zdůvodňoval jejich poskytnutí bez souhlasu klienta, např. oznamovací povinnost apod). Jaký je v dané věci správný postup?

Tím samozřejmě není dotčen postup dle ustanovení § 100a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Jde nám o situace (informace), na které právě nelze aplikovat uvedené ustanovení zákona.

Odpověď MPSV:

Obecně lze na Váš stručně formulovaný dotaz odpovědět tak, že postupujete správně.

Skutečnost, zda jako zřizovatel zařízení sociálních služeb máte či nemáte jako subjekt práva rovněž „pověření k poskytování sociálně-právní ochrany“, není rozhodná, neboť poskytování sociální služby „azylový dům“ nikdy nemůže být současně „poskytováním sociálně-právní ochrany dětí“. K tomu srov. výklad k ust. § 48 zákona č. 359/1999 Sb., o soc.-práv. ochraně dětí (dále jen „ZSPO“) v publikaci Macela M. a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019 (dále jen „Komentář k ZSPO“, dostupný rovněž v systému „Aspi“), str. 658:

Další přístup, jehož prvky bylo možno nalézt i v metodické činnosti Ministerstva práce a sociálních věcí před rokem 2012, pak konstruoval jakousi univerzální povahu pověření, z níž by vyplývalo, že jakákoli činnost jakéhokoli subjektu, jakmile vykazuje znaky některé z činností uvedených ve zdejším ustanovení v odst. 2, resp. v ustanoveních, na něž odkazuje, vyžaduje ke své realizaci vždy pověření k výkonu sociálně-právní ochrany bez ohledu na to, v jakém právním rámci je vykonávána. K takovému výkladu svádí i sama ne zcela šťastně formulovaná důvodová zpráva ("významným způsobem mohou péči o děti nebo jejich výchovu ovlivňovat ... pokud jim k takové činnosti vydá pověření"). I to je pohled ve své podstatě chybný, neboť při svém extenzivním pojetí, které by s odkazem na velmi široce v § 1 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí vymezenou "ochranu dítěte" příliš rozšiřovalo i samotný pojem sociálně-právní ochrany, by byl v rozporu s principem občanské svobody. Tedy s principem, že člověk může činit vše, co zákon nezakazuje. (...)

Pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí je ovšem pouze zvláštním typem registrace specifických druhů sociálních služeb (služeb sociálně-právní ochrany), obdobným registraci sociálních služeb dle zákona o sociálních službách. Pověření tak představuje samostatnou úpravu veřejnoprávního oprávnění k výkonu určitých činností (v rozsahu „registrovaného druhu služby“, tedy v rozsahu pověření), která není současně ani živností (srov. § 3 odst. 3 živnostenského zákona), ani sociální službou, regulovanou zákonem o sociálních službách. Proto poskytování jednotlivých činností v rámci služby sociálně-právní ochrany nemůže nikdy současně být poskytováním sociální služby podle zákona o sociálních službách, službou v rámci provozu živnosti, zdravotní službou, službou školského zařízení atp. Srov. k tomu též výklad k § 4 odst. 2 (část IX. Poskytování sociálně-právní ochrany mimo úřední činnost jako zvláštní druh sociálních služeb).

I kdyby však tentýž subjekt v rámci různých oprávnění k poskytování různých druhů služeb veřejnosti byl např. poskytovatelem sociální služby ve vztahu k rodiči na straně jedné a ve vztahu k dítěti poskytovatelem určitého druhu sociálně-právní ochrany dětí na straně druhé, nemělo by to na řešení otázky, jak je popsána v dotazu, vliv, neboť povinnost zachovávat mlčenlivost, jde-li o fyzické nebo právnické osoby, pověřené poskytováním sociálně-právní ochrany dětí, je vůči orgánům sociálně-právní ochrany dětí podle platného práva paradoxně silnější (přísnější), nežli povinnost mlčenlivosti pracovníků sociálních služeb. K tomu srov. výklad k § 53 odst. 1 ZSPO v Komentáři k ZSPO, str. 711 - 712:

Pověřené osoby (resp. jejich zaměstnanci) mají sice uloženu povinnost mlčenlivosti, ale na základě § 57 odst. 2 zák. o soc.-práv. ochraně dětí nikoli podle „zvláštního právního předpisu“, na který komentované ustanovení odkazuje. Ve zdejším ustanovení je ovšem stanoveno: „povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu se nelze dovolávat, jestliže-“. Vzniká tak paradoxní situace, kdy subjekty se zvláště uloženu povinností mlčenlivosti mají zakázáno se jí dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj. To platí však jen u povinnosti mlčenlivosti „podle zvláštního právního předpisu“, čili podle jiného zákona, nikoli podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Pověřená osoba, resp. zaměstnanci pověřené osoby se tak mohou povinnosti mlčenlivosti dovolat vždy, a to i tehdy, jestliže by měly být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj. Výjimky z takto široce pojaté povinnosti mlčenlivosti stanovuje zákon totiž taxativně. Jednak je mlčenlivost pověřených osob (jejich pracovníků) prolomena v mimořádně širokém rozsahu, jde-li o provozovatele zařízení sociálně-právní ochrany podle § 39 odst. 1 písm. c), tedy o zaměstnance zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. To proto, že se

současně jedná o ústavní zařízení, a proto na něj v plném rozsahu dopadá § 29 o sledování poskytování ústavní péče v ústavních zařízeních, zejména tedy povinnosti uvedené v § 29 odst. 6 zák. o soc.-práv. ochraně dětí. Další prolomení mlčenlivosti pracovníků zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vyplývají z § 42 odst. 5 písm. a), jde-li o povolování dalšího pobytu dítěte po uplynutí prvních 3 měsíců na další 3 měsíce, z § 42 odst. 12, jde-li o povinnost okamžitého oznámení přijetí dítěte do péče zařízení, z § 42a odst. 3 písm. b), podle něhož je ředitel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc povinen podávat informace o dítěti orgánům sociálně-právní ochrany na jejich žádost, z § 42g odst. 1, podle něhož zřizovatel žádá orgán sociálně-právní ochrany dětí o prohlášení důvodnosti pobytu dítěte v zařízení (jde o jakési osvědčení krizové nepříznivé sociální situace dítěte), a z § 42k odst. 1, podle něhož je zřizovatel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc povinen písemně ohlásit krajskému úřadu do 8 dnů změny ve skutečnostech rozhodných pro trvání nároku na státní příspěvek. Druhým druhem služby, poskytované na základě pověření, v jejímž rámci je mlčenlivost prolomena v poměrně širokém rozsahu, jsou odborné služby v náhradní rodinné péči. Povinnost pracovníků těchto služeb zachovávat mlčenlivost je prolomena již samotným faktem, že k uzavření dohody o výkonu pěstounské péče je třeba souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jenž se tak dozví, který poskytovatel a kterému konkrétnímu klientovi bude poskytovat služby a za jakých podmínek (§ 47b odst. 4). Ještě širší prolomení zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti zaměstnanců odborných služeb v náhradní rodinné péči pak vyplývá z § 47b odst. 5 věta poslední, podle něhož „o průběhu výkonu pěstounské péče zpracuje (-) pověřená osoba jednou za 6 měsíců zprávu, kterou předá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.“

Jde-li o sdělování informací poskytovatelem sociálních služeb orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to buď z vlastní iniciativy („oznamovací povinnost“) nebo na žádost orgánu sociálně-právní ochrany („povinnost sdělovat údaje“), je tu podstatný výklad ke dvěma ustanovením ZSPO, a to k ust. § 10 odst. 4 a k § 53, které nelze od sebe oddělovat, neboť spolu úzce souvisejí. Výklad Komentáře k ZSPO k § 10 odst. 4 v části „V. Všeobecná oznamovací povinnost“, str. 155 a násl., uvádí mj.:

Výluky z oznamovací povinnosti. Ustanovení není šťastně formulováno a v praxi jeho aplikace proto činí trvale značné problémy, což vzhledem ke skutečnosti, že tu je založena deliktní odpovědnost (část devátá zák. o soc.-práv. ochraně dětí), není upokojivý stav. Ustanovení je třeba vykládat v úzké vazbě k povinnosti sdělovat údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany na základě žádosti orgánu sociálně-právní ochrany podle § 53 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí a rovněž ke kritériu "kvalifikovaného" ohrožení podle § 6 zák. o soc.-práv. ochraně dětí in fine. Jak je uvedeno v předchozím bodě, je třeba oznamovat nikoli jen potenciálně ohrožené děti, ale rovněž skutečnosti (tj. důvody), proč oznamovatel má za to, že tu je ohrožení dáno. To ovšem jsou současně skutečnosti potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany, na něž se vztahuje uvedená povinnost sdělovat na žádost údaje, které je však možné se zprostit s odkazem na povinnost mlčenlivosti (srov. zde výklad k § 7 a k § 53 odst. 1), ledaže by měly být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte. V zájmu souladnosti výkladu zákona i vzhledem k důležitosti povinnosti mlčenlivosti, založené ve zvláštních předpisech, ať již jde o lékařské tajemství, mlčenlivost založenou zákonem o sociálních službách apod., je třeba dovodit, že tam, kde se povinný subjekt může dovolat povinnosti mlčenlivosti podle § 53 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, může se jí dovolat i v případě komentovaného ustanovení, byť tomu jeho poslední věta nesvědčí ("nelze se dovolávat povinnosti zachovat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu"), jinak by totiž úprava § 53 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí nedávala smysl. Při opačném výkladu by totiž odmítl-li by povinný subjekt po právu sdělit na žádost údaje podle § 53

odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, mohla mu být vzápětí uložena pokuta s tím, že sdělit údaje sice podle § 53 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí odmítnout mohl, ale před tím je měl povinnost dokonce sám i bez žádosti podle § 10 odst. 4 zák. o soc.-práv. ochraně dětí orgánu sociálně-právní ochrany oznámit. Takový absurdní výklad samozřejmě nelze připustit. Proto k posouzení otázky, zda byla dána povinnost podle komentovaného ustanovení, srov. výklad k § 53 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí.

Výklad k § 10 odst. 4 tedy odkazuje k výkladu k § 53 odst. 1. K němu tedy Komentář k ZSPO v části „II. Sdělování informací poskytovatelem sociálních služeb“, str. 712 an., uvádí následující:

II. Sdělování informací poskytovatelem sociálních služeb

Sdělování informací poskytovatelem sociálních služeb bylo významným způsobem změněno od 1. ledna 2014 na základě novely zákona o sociálních službách č. 313/2013 Sb., jíž byl do zákona o sociálních službách vložen nový § 100a:

Sdělování údajů orgánu sociálně-právní ochrany dětí

(1) Poskytovatel sociálních služeb je povinen na písemnou žádost sdělit bezplatně orgánu sociálněprávní ochrany dětí údaje nezbytné pro poskytnutí sociálněprávní ochrany týkající se osoby, které byla rozhodnutím orgánu sociálněprávní ochrany dětí uložena povinnost využít odbornou poradenskou pomoc podle zákona o sociálněprávní ochraně dětí 57). Poskytovatel sociálních služeb je povinen vždy sdělit, zda s osobou uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby, dobu platnosti smlouvy, datum ukončení poskytování sociální služby, popřípadě výpovědní důvod, pokud byla smlouva vypovězena, a zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

(2) Poskytovatel sociálních služeb, který poskytuje pro rodiny s dětmi nebo pro děti sociální službu uvedenou v § 37 odst. 3, § 48, 52, 54, 57, 58, 60, 60a, 62, 65 nebo § 69, je povinen, pokud nejde o případ uvedený v odstavci 1 nebo neposkytuje-li sociální službu anonymně, na písemnou žádost sdělit bezplatně orgánu sociálně-ochrany dětí

- a) zda osobě uvedené v žádosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí poskytuje nebo poskytoval sociální službu,
- b) druh a formu poskytované sociální služby a dobu poskytování a
- c) hodnocení průběhu poskytování sociální služby.

Poskytovatel sociálních služeb má povinnost podle věty první jen v těch případech, kdy orgán sociálněprávní ochrany dětí v žádosti současně uvede, že situaci dítěte a jeho rodiny vyhodnotil podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí 58) tak, že se jedná o dítě, na něž se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje.

57) § 12 a 13 zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

58) § 10 odst. 3 písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí následující: "Navrhuje se upravit povinnost poskytovatele sociálních služeb bezplatně sdělit na žádost orgánu sociálně-právní ochrany dětí údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí v rozsahu vymezeném v navrhovaném ustanovení. § 100 odst. 3 zákona o sociálních službách stanovuje, že poskytovatel sděluje údaje jiným subjektům též tehdy, stanoví-li tak zvláštní zákon. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, zakládá v § 53 odst. 1 povinnost na výzvu orgánu sociálně-právní ochrany sdělovat takové údaje, když však současně tamtéž stanoví, že povinnosti mlčenlivosti založené zvláštním právním předpisem se nelze dovolávat, mají-li být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte. V praxi tak představují problém především ty případy, kdy je poskytovatel sociálních služeb názoru, že taková míra ohrožení dítěte není v případě uživatele jeho služeb dána a opakovaně dochází k odmítnutí sdělit jakékoli údaje o poskytované službě a průběhu poskytování služby. Proto se navržená úprava § 100a jeví jako nezbytná k zajištění nejlepšího zájmu dítěte a efektivity výkonu sociálně-právní ochrany dětí ze strany příslušného orgánu veřejné správy. Nesplnění povinnosti sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany je již v současnosti kryto přestupkovou odpovědností zřizovatele školy, školského nebo jiného obdobného zařízení, kam lze podřadit též poskytovatele sociálních služeb (§ 59b zák. o soc.-práv. ochraně dětí).

Tato právní úprava, která doplňuje a z větší části ve vztahu k poskytovatelům sociálních služeb fakticky nahrazuje zdejší ustanovení, zakládá dva odlišné režimy prolomení mlčenlivosti.

Za prvé upravuje sdělování informací o poskytování odborné poradenské pomoci, nařízené podle § 12 odst. 1 a § 13 odst. 1 písm. d) zák. o soc.-práv. ochraně dětí. Toto prolomení mlčenlivosti je poměrně široké. Z komentovaného ustanovení se do nové úpravy zákona o sociálních službách přejímá pojem „údaje nezbytné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany“, které je třeba na výzvu bezplatně sdělit. Aby nedocházelo ke sporům, co všechno takovým nezbytným údajem je, věta druhá za takový nezbytný údaj prohlašuje: 1) údaj o tom, zda poskytovatel odborné poradenské pomoci uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby, 2) údaj o době platnosti smlouvy, datum ukončení poskytování sociální služby, tzn. od kdy do kdy byla smlouva účinná, 3) popřípadě výpovědní důvod, pokud byla smlouva vypovězena, a 4) zhodnocení průběhu poskytování sociální služby. Ostatní údaje lze považovat za nezbytné pro poskytování sociálně-právní ochrany podle konkrétních okolností. O které osobě se v režimu § 100a odst. 1 zák. o soc. službách sdělují informace? Jsou to informace „týkající se osoby, které byla rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí uložena povinnost“. Může tedy jít o osobu rodiče, jinou osobu odpovědnou za péči o dítě, ale podle § 13 odst. 1 písm. d) zák. o soc.-práv. ochraně dětí i o dítě samotné.

Zhodnocení průběhu poskytování služby není obecným vyjádřením, ale jedná se o zákonný pojem zavedený již dříve v zákoně o sociálních službách. Nemělo by proto s odkazem na tuto povinnost v praxi docházet k vyžadování nějakých speciálních posudků od poskytovatele sociální služby, nebo obsáhlých pravidelných hodnotících zpráv a podobně. Uvedená povinnost je úzce navázána na obecnou povinnost poskytovatele sociálních služeb podle § 88 písm. f) zák. o soc. službách plánovat průběh poskytování služby, vést písemné záznamy a hodnotit průběh poskytování služby. To znamená, že poskytovatel nebude zpracovávat žádné nové hodnotící zprávy, poskytne pro potřeby splnění informační povinnosti upravený výpis z jím povinně vedené osobní dokumentace o klientovi. Podle přílohy 2 k prováděcí vyhlášce k zákonu o sociálních službách (č. 505/2006 Sb.) je pro poskytovatele závazný standard č. 5 (Individuální plánování průběhu sociální služby), který uvádí, mj. že poskytovatel

má písemně zpracována vnitřní pravidla podle druhu a poslání sociální služby, kterými se řídí plánování a způsob přehodnocování procesu poskytování služby, a dále že poskytovatel společně s osobou průběžně hodnotí, zda jsou naplňovány její osobní cíle. Tento standard blíže provádí zákonnou povinnost "hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich zdravotní stav a druh poskytované sociální služby, nebo za účasti jejich zákonných zástupců", založenou v § 88 písm. f) zák. o soc. službách. Každá služba má zpracovány své standardy kvality, v nichž je zpravidla upravena též frekvence hodnocení průběhu poskytování služby (např. intervalem "dle potřeby, nejméně jednou za 3 měsíce" apod.). Dožaduje-li se orgán sociálně-právní ochrany též údaje o zhodnocení průběhu služby, požaduje tedy přesně vymezené údaje, poskytovatelem zpracovávané v osobní dokumentaci klienta. Prakticky to znamená, že dožádaný poskytovatel pořídí na takovou žádost výpis z posledně uskutečněného hodnocení průběhu poskytování služby, rozhodně není možné poskytovateli na základě uvedené právní úpravy ukládat např. povinnost "pravidelně jednou týdně informovat o průběhu poskytování služby" apod. Odpovědnost orgánu sociálně-právní ochrany nelze přenášet na jiný subjekt, neboť jiný subjekt nelze výkonem sociálně-právní ochrany v tomto rozsahu pověřit ani podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

*Druhý okruh prolomení mlčenlivosti při sdělování informací na žádost orgánu sociálně-právní ochrany pak vymezuje § 100a odst. 2 zák. o soc. službách pro **případ, kdy nebyla nařízena odborná poradenská pomoc**. Zavádí se obecná povinnost sdělovat na žádost orgánu sociálně-právní ochrany bezplatně nikoli již jen demonstrativně vymezené "údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany", ale výlučně taxativně vymezené údaje. Tato povinnost se navíc nevztahuje na všechny druhy sociálních služeb, ale pouze na druhy vyjmenované, kterými jsou poskytovatelé odborného sociálního poradenství (§ 37 odst. 3 zák. o soc. službách), domovy pro osoby se zdravotním postižením (§ 48 zák. o soc. službách), sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče (§ 52 zák. o soc. službách), raná péče (§ 54 zák. o soc. službách), azylové domy (§ 57 zák. o soc. službách), domy na půl cesty (§ 58 zák. o soc. službách), krizová pomoc (§ 60 zák. o soc. službách), intervenční centra (§ 60a zák. o soc. službách), nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (§ 62 zák. o soc. službách), sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (§ 65 zák. o soc. službách) a terénní programy (§ 69 zák. o soc. službách), a to dále za předpokladu, že neposkytují službu anonymně, což je případ zejména nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (poskytuje-li takové zařízení všem nebo některým klientům služby anonymně, informační povinnost se na něho ve vztahu k těmto klientům nevztahuje).*

Zatímco v případě nařízené odborné poradenské pomoci ve smyslu § 100a odst. 1 zák. o soc. službách se sdělují údaje „týkající se osoby, které byla povinnost uložena“, tedy nejčastěji údaje o rodiči nebo jiné osobě pečující o dítě, je vymezení druhého okruhu podle druhého odstavce citovaného ustanovení zcela jiné. Zákon stanoví: „Poskytovatel sociálních služeb, který poskytuje pro rodiny s dětmi nebo pro děti sociální službu“. Cílová skupina „rodiny s dětmi“ je uvedena u jediného druhu služby, totiž u sociálně-aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi podle § 65 zák. o soc. službách [„sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou (-) služby poskytované rodině s dítětem (-)“]. V případě tohoto druhu služby lze tedy poskytnout informace o poskytování služeb „rodině s dítětem“, tedy i tehdy, kdy smlouvu o poskytnutí služby uzavírá pouze rodič, neboť uživatelem služby vzhledem k uvedenému zákonnému vymezení je současně vždy i dítě samo. Naproti tomu ve všech ostatních případech je uživatelem služby nikoli „rodina s dítětem“, ale výlučně „osoba“, která uzavírá smlouvu o poskytnutí služby. Proto také § 100a odst. 2 zák. o soc. službách uvádí na druhém místě: „poskytovatel sociálních služeb, který poskytuje (-) pro děti sociální službu“. Jde-li tedy o všechny další druhy sociálních služeb kromě sociálně

aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, jak jsou v citovaném ustanovení taxativně uvedeny, lze sdělovat na žádost orgánů sociálně-právní ochrany dětí pouze informace o poskytování služeb dítěti, tedy osobě mladší 18 let, která sama uzavřela smlouvu o poskytování služby (buť i v zastoupení zákonným zástupcem, např. v případě rané péče) a je tedy sama uživatelem služby. Je-li však uživatelem služby rodič, který uzavírá smlouvu sám za sebe (např. je rodič uživatelem služby odborného sociálního poradenství, nebo pobývá v azylovém domě, buť i s nezletilými dětmi), není možno podle citovaného ustanovení jakékoli informace o poskytovaných službách ze strany poskytovatele sdělovat bez zproštění mlčenlivosti klientem (rodičem) a prolomení mlčenlivosti podle § 100a zák. o soc. službách se na tyto situace nevztahuje.

V případě **domovů pro osoby se zdravotním postižením** a v případě **intervenčních center** se však jedná o úpravu prolomení mlčenlivosti ve vztahu k orgánu sociálně-právní ochrany pouze podpůrnou (**subsidiární**), neboť pro domovy pro osoby se zdravotním postižením se v případě dobrovolných i nařízených pobytů přednostně uplatní práva orgánu sociálně-právní ochrany a povinnosti zařízení vymezené v § 29 odst. 3, 6 a souv. zák. o soc.-práv. ochraně dětí, v případě intervenčních center se pak přednostně uplatní úprava součinnosti podle § 60a odst. 4 zák. o soc. službách.

V tomto druhém případě prolomení mlčenlivosti lze po poskytovateli sociálních služeb požadovat pouze 1) sdělení, že rodina s dítětem nebo dítě samotné jsou nebo byli klienty služby, 2) kdy byla klientem služby (od kdy do kdy byla účinná smlouva o poskytování sociálních služeb), 3) jaký druh služby byl poskytován (má-li poskytovatel registrováno více druhů služeb - tedy např. sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, pobyt v krizovém zařízení apod.), 4) o jakou formu poskytování šlo (ambulance, terén, pobyt), a 5) hodnocení průběhu poskytování sociální služby (co se rozumí tímto hodnocením je vysvětleno výše). Aby byl požadavek na sdělení informací podle § 100a odst. 2 zák. o soc. službách oprávněný, musí orgán sociálně-právní ochrany v žádosti uvést, že dítě, kterého se požadované informace týkají, je zařazeno do základní evidence (ve smyslu § 54 zák. o soc.-práv. ochraně dětí), neboť jeho situace byla vyhodnocena [srov. § 10 odst. 3 písm. c) zák. o soc.-práv. ochraně dětí] tak, že se jedná o dítě ohrožené (srov. § 6 zák. o soc.-práv. ochraně dětí), jinak může poskytovatel sociálních služeb sdělení informací po právu odepřít.

Obecně tedy platí, že povinnost zachovávat mlčenlivost je v sociálních službách nastavena velice přísně, tedy i vůči orgánům sociálně-právní ochrany dětí. Zásadně tedy platí, že sdělovat jakékoli osobní údaje, týkající se osob, o nichž se pracovníci poskytovatele takové údaje dozvěděli, lze pouze po zproštění mlčenlivosti tím, v jehož zájmu je povinnost mlčenlivosti stanovena (tj. zásadně jen s předchozím souhlasem klienta), a to písemně s uvedením rozsahu a účelu. Výše popsány případy „prolomení mlčenlivosti“ ze zákona, tedy situace, kdy lze sdělovat osobní údaje třetím subjektům (ať z vlastní iniciativy poskytovatele nebo na žádost třetího subjektu, např. orgánu sociálně-právní ochrany) i bez zproštění mlčenlivosti, tedy i proti vůli klienta nebo dokonce zcela bez vědomí klienta, představují výjimku z pravidla přísně stanovené povinnosti mlčenlivosti, je proto nezbytné vykládat je restriktivně a vždy velice pečlivě tak, aby postupy sdělování informací bez ohledu na stanovisko uživatelů služby byly vždy aplikovány v mezích těchto zákonných ustanovení.

2. Souhlas nezletilé matky s hospitalizací jejího dítěte

Dotaz:

Řešíme aktuálně níže uvedený případ, domníváme se správně, že nezletilá matka může podepsat souhlas s hospitalizací ročního dítěte?

Odpověď MPSV:

Nezletilá matka nemůže podepsat souhlas s hospitalizací dítěte ani s navazujícím poskytnutím zdravotních služeb v průběhu hospitalizace, neboť kromě výkonu povinnosti a práva péče o dítě má výkon ostatních složek rodičovské odpovědnosti pozastaven až do nabytí plné svéprávnosti, včetně výkonu povinnosti a práva péče o zdraví dítěte (§ 868 odst. 1 ve spojení s § 858 o.z.).

Nejedná-li se o hospitalizaci nebo poskytnutí neodkladné či akutní zdravotní péče, o níž může poskytovatel zdravotních služeb rozhodnout bez souhlasu nezl. pacienta či jeho zákonného zástupce, musí informovaný souhlas za dítě udělit jeho zákonný zástupce, kterým je příslušný OSPOD jako veřejný poručník podle § 929 o.z. ve spojení s § 17 písm. b) ZSPOD.

Jedná-li se o nikoli běžný léčebný zákrok, který zároveň nespadá pod neodkladnou či akutní péči, vyžádá si veřejný poručník k udělení informovaného souhlasu schválení soudem.

V daném případě by se tedy příslušný OSPOD-veřejný poručník měl obrátit na soud s návrhem na schválení rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti.

3. Náhrada nákladů ušlé mzdy kvůli jednání na OSPOD

Dotaz:

Řešíme aktuálně požadavek klienta na náhradu ušlé mzdy a cestovních nákladů za účast na komisi pro SPO. Dle ustanovení § 38 odst. 7 zákona bychom řekli, že má nárok na náhradu alespoň jízdného. Ale komentář (ROGALEWICZOVÁ, CILEČKOVÁ, KAPITÁN, DOLEŽAL A KOL) uvádí následující: „Všichni (kromě dětí a rodičů) mají nárok rovněž na náhradu cestovního, tj. jízdních výdajů. Ve snaze o optimalizaci nákladů může předseda komise stanovit, jakým způsobem se mají členové komise a přizvané osoby na jednání dostavit. Může se tak stát, že pravidelně budou propláceny pouze doložené náklady na cestovné veřejnými dopravními prostředky, zatímco náhradu za dopravu vlastním automobilem bude možné poskytnout pouze tehdy, bude-li takový způsob dopravy předem předsedou komise odsouhlasen. Náhrada jízdních výdajů se proplácí v prokázané výši; nedojde-li k předložení požadovaných dokladů, není možné náhradu cestovního poskytnout.“ OSPOD již tento požadavek zamítl ve svém vyjádření, očekává od klienta odvolání. Domníváme se, že náhrada jízdních výdajů je klientem – rodičem dítěte - požadována v tomto případě oprávněně – viz ust. § 38 odst. 7 zákona.

Protože identický požadavek klient vznesl, když se dostavil na jednání na OSPOD na základě jejich výzvy k projednání anonymního oznámení. Požadavek klienta na náhradu ušlé mzdy a jízdních výdajů OSPOD také ve sdělení odmítl, odvolání již mají na stole. I když se nejedná o žádné správní řízení, dle rozsudku

NSS (my jsme byli účastníky) i vyjádření správního orgánu, bez povinných náležitostí rozhodnutí, je posuzováno jako rozhodnutí a lze se proti němu odvolat. OSPOD tedy postoupí vyjádření o odmítnutí úhrady spolu s odvoláním na náš úřad? V tomto případě oprávněnost požadavku na náhradu nespátřujeme.

Odpověď MPSV:

Podle § 10 odst. 3 písm. e) část věty za středníkem zákona o SPOD *pro účast na případové konferenci platí § 38 odst. 7 obdobně*, tedy postupuje se stejně, bez výjimek.

Podle § 38 odst. 7 zákona o SPOD:

Účast členů komise a osob uvedených v odstavci 5 na jednání komise je jiným úkonem v obecném zájmu, při němž náleží členům komise a osobám uvedeným v odstavci 5 písm. c) až g) náhrada mzdy (platu) (tzn. náhrada mzdy nebo platu) náleží:

- zástupcům poskytovatele zdravotních služeb, školy, kterou dítě navštěvuje, školského nebo ústavního zařízení nebo jiného zařízení, zaměstnavatele dítěte nebo právnické osoby, u které se dítě připravuje na budoucí povolání, pověřených osob, nebo občanských sdružení, církví a dalších právnických osob,
- fyzickým osobám, pokud jsou zřizovateli škol nebo jiných uvedených zařízení uvedených, nebo zaměstnavatelům dětí nebo se u nich dítě připravuje na budoucí povolání, nebo pokud jsou pověřenými osobami,
- soudcům,
- státním zástupcům nebo
- jiným fyzickým osobám).

Členům komise a osobám uvedeným v odstavci 5 (tedy nejen výše zmíněným, ale i dítěti a rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu), kteří nejsou v pracovním poměru ani v poměru obdobném pracovnímu poměru, jsou však výdělečně činní, přísluší náhrada ušlého výdělku za dobu výkonu funkce člena komise v jimi prokázané výši, nejvýše však 120 Kč za hodinu nebo 1 020 Kč za jeden den.

Členům komise a osobám uvedeným v odstavci 5 (tedy opět všem výše zmíněným, ale i dítěti, rodičům, popř. jiným osobám odpovědným za výchovu) náleží náhrada jízdních výdajů v prokázané výši; způsob dopravy určí předseda komise. Náhradu jízdních výdajů a náhradu ušlého výdělku vyplácí obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Pokračování dotazu KÚ

Domníváme se správně, že o výši náhrad bude muset vydat OSPOD rozhodnutí dle SŘ? Žadatel o náhradu je na rodičovské dovolené, předpokládám, že není tedy nárok na náhradu z rodičovského příspěvku a bude se počítat pouze s náhradou jízdného.

Odpověď MPSV

Rodičovský příspěvek sám nahrazuje mzdu nebo plat, v souvislosti s účastí na jednání komise (nebo případové konference) se nijak nesnižuje, úřední nebo jiná jednání nemají na výši vypláceného rodičovského příspěvku vliv. Z uvedeného ovšem plyne, že osoba, uplatňující nárok, je na rodičovské dovolené, tudíž není ani zaměstnancem, zřejmě ani OSVČ, v daném případě tedy není důvod nahrazovat jí nejen mzdu (plat) ale ani případný ušlý příjem ze samostatné výdělečné činnosti.

Ustanovení § 38 odst. 7 zákona o SPOD o rozhodování v uvedené věci nehovoří, je formulováno jako nárok, vyplývající přímo ze zákona v situaci, kdy jsou splněny podmínky ustanovení (tedy nikoli základě rozhodnutí). Ani v Části desáté (Řízení a místní příslušnost) nejsou uvedena jakákoli procesní pravidla v této souvislosti. Shodně je např. formulován § 184 odst. 1 školského zákona (*Účast členů ve zkušební komisi pro závěrečné zkoušky, maturitní zkoušky, absolutorium v konzervatoři, absolutorium a činnost komisaře je jiným úkonem v obecném zájmu, při němž náleží zaměstnanci náhrada mzdy nebo platu ve výši průměrného výdělku*), školský zákon je vnímán rovněž jako veřejnoprávní předpis, tam je uvedeno prostě, že náhrada „se poskytuje“, čili se o ní nerozhoduje výměrem. Podobně pak např. ust. § 119 odst. 2 zákona o zdravotních službách (*činnost nezávislých odborníků a členů nezávislých odborných komisí ustavených podle tohoto zákona je jiným úkonem v obecném zájmu, při němž těmto odborníkům náleží náhrada platu nebo mzdy*). A podobně v některých dalších právních předpisech. Ust. § 38 odst. 7 zákona o SPOD užívá slova, že „náhrada přísluší“ a že ji „vyplácí ORP“.

Domníváme se tedy, že vést v daném případě o stanovení náhrady jízdních výdajů, jejich výši a výplatě standardní správní řízení je nadbytečné a nevhodné. Uplatnění nároku lze provést obvyklými způsoby (např. předložením vyplněného tiskopisu „cestovní příkaz“, kde pracovníkem oprávněným k povolení cesty je předseda komise, vyúčtování a výplatu pak provádí ORP, což je na cestovním příkaze rovněž vyznačeno, výplatu pak buď proti podpisu výdajového dokladu nebo proti podpisu poštovní poukázky, pokud není výplata realizována bezhotovostně (bankovním převodem).

4. Upřesňující dotazy k úpravě smlouvy o poskytování ochrany a pomoci v nové právní úpravě

- **Dotaz:** Dohodu se zákonným zástupcem může uzavřít i pěstoun. Bude i po novele výklad MPSV (pro účely ZDVOP a státního příspěvku pro ZDVOP), že zákonným zástupcem, který může dítě zastoupit, je i pěstoun, kterému je dítě svěřeno do pěstounské péče? Argumentace byla (velmi zjednodušeně), že pokud není jiná možnost, jak situaci dítěte řešit, je-li dítě umístěno v péči jiného člověka ve smyslu § 953 a násl. OZ, nebo v pěstounské péči, jedná v otázkách umístění do ZDVOP náhradní pečovateli.

Odpověď: Ano. *Dítě může být při uzavírání smlouvy o poskytování ochrany a pomoci zastoupeno též pěstounem nebo jinou pečující osobou ve smyslu § 953 odst. 1 o.z. Tyto osoby vykonávají při výchově dítěte přiměřeně povinnosti a práva rodičů, včetně zastupování dítěte v běžných záležitostech a práva dočasného svěřením péče o dítě jiné osobě – viz § 966 odst. 2 o.z. ve spojení s § 955 a § 881 o.z. Zastoupení dítěte jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte při uzavírání smlouvy o poskytování ochrany a pomoci však bude spíše výjimečné, neboť ve většině případů nebudou při svěřením dítěte do péče jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte naplněny důvody pro poskytování ochrany a pomoci ZDVOP podle § 42 odst. 1 věta první zákona č. 359/1999 Sb. Nelze ovšem vyloučit, že dítě se ocitne bez jakékoliv péče nebo bez péče*

přiměřené jeho věku např. v důsledku zdravotních komplikací na straně jiné osoby odpovědné za výchovu, které jí znemožní nebo výrazně ztíží výkon povinnosti a práva osobní péče o dítě, ale zároveň jí nediskvalifikují ze zastupování dítěte při právním jednání (pěstoun např. utrpí úraz, který ho zásadně omezuje v jeho hybnosti apod.). Zároveň však v případě osoby pečující musí jít o situaci, ve které nelze péči o dítě dočasně zajistit jiným způsobem než jeho svěřením do péče ZDVOP, zejména prostřednictvím dalších členů rodiny osoby pečující nebo prostřednictvím pomoci se zajištěním péče o dítě poskytované druhou smluvní stranou dohody o výkonu pěstounské péče podle § 47a odst. 2 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb.

- **Dotaz:** V případě, že je zde jen jeden rodič (nebo oba rodiče), který je umístěn do záchytné stanice, může OSPOD uzavřít smlouvu za dítě jako veřejný poručník. Pokud je toto poručenství vázáno na právní stav, pokud je rodič propuštěn ze záchytné stanice a dostaví se do ZDVOP pro dítě, je správný postup ZDVOP, když dítě rodiči předá, i když smlouvu uzavřel OSPOD? Samozřejmě za předpokladu, že se rodič dostaví v takovém stavu, že už nebude obava, že by dítěti nebyl schopen zajistit odpovídající péči.

Odpověď: *Ano. Jakmile se alespoň jeden z rodičů stane způsobilým vykonávat rodičovskou odpovědnost k dítěti v plném rozsahu, zanikne výkon poručenství dítěte orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako veřejným poručníkem podle § 929 o.z. ve spojení s § 17 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb. Rodič pak může za dítě právně jednat ve věci ukončení závazku ze smlouvy o poskytování ochrany pomoci výpovědí nebo dohodou smluvních stran, a to i za předpokladu, že smlouva o poskytování ochrany a pomoci byla za dítě uzavřena OSPOD jako veřejným poručníkem.*

- **Dotaz:** Může OSPOD vystupovat v roli veřejného poručníka i v případě, kdy je rodič vzat do vazby? Rodič v té chvíli není zbaven rodičovské odpovědnosti, byl by schopen ji vykonávat, ale jsou zde objektivní důvody, které její výkon ztěžují. Zároveň však ZDVOP dítě nemůže přijmout dříve, než bude uzavřena písemná smlouva. Nedokážu si představit, jak by v praxi probíhalo uzavírání smlouvy s rodičem ve vazbě.

Odpověď: *Ano. Vzetí rodiče do vazby je právním důvodem, který rodiči brání plně vykonávat většinu povinností a práv tvořících rodičovskou odpovědnost podle § 858 o.z. Je-li vazebně stíhán jediný známý nebo žijící rodič dítěte, případně oba rodiče, je naplněna hypotéza § 878 odst. 2 a 928 odst. 2 o.z., to znamená že dítě nemá žádného rodiče, který vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Nastane-li taková situace, byť i krátkodobě, vykonává v souladu s § 929 o.z. příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností funkci veřejného poručníka do doby, než je soudem dítěti jmenován jiný poručník nebo než se alespoň jeden z rodičů stane způsobilým vykonávat rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Na základě platné úpravy trestního řádu může vazba rodiče trvat v nejvyšším rozsahu i 3 až 4 roky (je-li rodič obviněn ze spáchání zvláště závažného zločinu), takže je nepochybné, že vzetí rodiče do vazby je nejprve důvodem k založení dočasného zákonného poručenství OSPOD jako veřejného poručníka podle § 929 o.z. a v případě delšího trvání vazby posléze i důvodem k rozhodnutí soudu o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti a jmenování poručníka dítěti podle § 869 ve spojení s § 878 odst. 2 o.z.*

- **Dotaz:** Pokud by se do ZDVOP dostavilo dítě mladší 15 let, ZDVOP s ním uzavře smlouvu, v případě že existují důvody pro využití ZDVOP. Dle odpovědi, není nutné, aby bylo dítě, které uzavřelo smlouvu v řízení o vydání souhlasu zastoupeno. Platí to i v případě dítěte mladšího 15 let? Jak se v řízení o vydání souhlasu doručuje dítěti mladšímu 15 let (nemusí mít tedy ještě občanský průkaz) rozhodnutí o souhlasu? Je možné, aby OSPOD předal rozhodnutí dítěti ve ZDVOP?

Odpověď: *Ano. Rozhodnutí ve věci žádosti o vydání souhlasu s poskytováním ochrany a pomoci podle § 16b zákona č. 359/1999 Sb. může dítěti, s nímž byla smlouva o poskytování ochrany a pomoci uzavřena bez zastoupení dítěte oprávněnou osobou, doručit příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, který rozhodnutí vyhotovil, a to i když se dítě nachází v péči ZDVOP mimo správní obvod tohoto obecního úřadu (viz § 19 odst. 1 ve spojení s § 20 odst. 1 správního řádu). V souladu s § 20 odst. 1 správního řádu lze **fyzické osobě doručit písemnost (včetně rozhodnutí), kdekoli bude zastížena**, tj. i do zařízení, ve kterém se dítě-adresát aktuálně nachází. Rozhodnutí musí být dítěti doručeno do vlastních rukou, tj. je vyloučeno doručení rozhodnutí do rukou zákonného zástupce dítěte nebo do rukou ředitele nebo jiného zaměstnance ZDVOP (viz § 20 odst. 2 správního řádu).*

- **Dotaz:** V případě, že smlouvu za dítě uzavře zákonný zástupce, bude OSPOD doručovat rozhodnutí o vydání souhlasu zákonnému zástupci. Než se mu to však podaří, např. častým důvodem umístění dětí je ztráty bydlení rodičů a rodiče tedy přespávají a pobývají na různých místech, může uplynout dlouhá doba (doručování veřejnou vyhláškou, ustanovení opatrovníka). Následně poběží i lhůta pro podání odvolání. ZDVOP se tedy o právní moci rozhodnutí o vydání souhlasu může dozvědět např. i po několika týdnech. Rozhodnutí o souhlasu s vyznačenou právní mocí předpokládám bude jedním z podkladů pro rozhodování o státním příspěvku pro zřizovatele ZDVOP. Může se stát, že než budou kompletní podklady, může uplynout dlouhá doba, KÚ nebude moci rozhodnout a ZDVOP po tuto dobu nebude mít k dispozici finance ze státního příspěvku. Je možné tomu nějakým způsobem předejít?

Odpověď: *Podle § 42a odst. 5, 6 zákona č. 359/1999 Sb. platí, že po dobu řízení o žádosti o vydání souhlasu s poskytováním ochrany a pomoci trvá závazek ze smlouvy o poskytování ochrany a pomoci, a to až do dne následujícího po dni právní moci rozhodnutí o zamítnutí žádosti nebo usnesení o zastavení řízení o žádosti, nedojde-li k dřívějšímu ukončení smlouvy z jiného důvodu. To znamená, že zřizovatel (provozovatel) ZDVOP nemusí před pravomocným skončením řízení o žádosti o vydání souhlasu podle § 16b dokládat k žádosti o státní příspěvek rozhodnutí OSPOD o vydání souhlasu podle § 16b odst. 1 písm. a).*

- *K doručování rozhodnutí rodičům: Podle § 20 odst. 1 správního řádu se fyzické osobě doručují písemnosti na*
  1. adresu pro doručování (§ 19 odst. 4),
  2. adresu evidovanou v informačním systému evidence obyvatel, na kterou jí mají být doručovány písemnosti,
  3. adresu jejího trvalého pobytu,
  4. elektronickou adresu při doručování prostřednictvím veřejné datové sítě, nebo
  5. kterékoliv jiné místo, kde bude zastížena.

- *Rozhodnutí ve věci žádosti o vydání souhlasu s poskytováním ochrany a pomoci dítěti podle § 16b bude rodiči standardně doručováno prostřednictvím provozovatele poštovních služeb na adresu pro doručování nebo na adresu trvalého pobytu. Nebude-li rodič na této adrese zastížen, bude mu rozhodnutí uloženo u provozovatele poštovních služeb a v případě nevyzvednutí písemnosti bude rozhodnutí považováno za doručené 10. dnem od uložení (§ 24 odst. 1 správního řádu). Bude-li příslušnému OÚORP známo, že se rodič na adrese pro doručování nebo na adrese trvalého pobytu dlouhodobě nezdržuje, může mu rozhodnutí doručit na kterékoliv jiné místo, kde může být rodič zastížen, ať už je to např. ubytovna, noclehárna, azylový dům, nemocnice apod. (eventuálně i místo v parku, kde rodič přespává) – při doručování na tato „alternativní“ místa je vhodné, aby rozhodnutí doručoval samotný správní orgán, anebo byla využita možnost doručení prostřednictvím obecní policie. Nebude-li správnímu orgánu známo žádné místo, kde by mohl být rodič-adresát zastížen, bude mu rozhodnutí doručovat veřejnou vyhláškou postupem podle § 25 správního řádu a nebude rozhodovat o ustanovení opatrovníka pro doručování – viz § 32 odst. 3 správního řádu.*

5. Nahlížení do spisů OSPOD ze strany ředitele DD

Dotaz:

Ředitel dětského domova požádal OSPOD o nahlédnutí do spisů dětí, které jsou umístěny v tomto DD. OSPOD žádosti vyhověl a nabídl řediteli několik termínů, kdy je možné do spisů dětí na OSPOD nahlédnout. Následně ředitel zaslal OSPOD vyjádření, v němž žádá, aby spisy byly přivezeny do DD až pojedje OSPOD na návštěvu za dětmi s tím, že tento postup konzultoval s MŠMT a nebrání mu žádný paragraf zákona č. 109/2002 Sb. ani jiné zákony o ústavní výchově – sdělení příkládáme. OSPOD v kraji vedeme tak, aby probíhala výměna informací mezi nimi a ústavními zařízeními a k respektu práva ředitele na základě písemné žádosti nahlížet do spisové dokumentace vedené příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí o dítěti umístěném v zařízení. Dle našeho názoru postupoval OSPOD správně, když řediteli nabízí termíny k nahlédnutí na půdě OSPOD. V rámci porady vedoucích OSPOD byla otázka diskutována a bylo zjištěno, že spisy do DD k nahlížení nejsou dováženy, v některých případech se ředitelé dostavili k nahlédnutí na OSPOD. Jako problematické vnímají OSPOD „zapůjčení“ spisu v rámci návštěvy DD, neboť dle zákona má přístup ředitel, nikoli další zaměstnanci ústavního zařízení a další otázkou je situace, kdy je spis veden pro sourozeneckou skupinu a do zařízení je umístěno pouze některé z dětí. Mohli bychom požádat o sdělení, zda bylo stanovisko MŠMT konzultováno s MPSV a případně, jaké na uvedenou problematiku je nahlíženo ze strany MPSV?

Odpověď MPSV:

Z komentáře k § 23 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ÚV ve školských zařízeních (ASPI):

K odst. 2

XVI. Právo na informace na úseku sociálně-právní ochrany dětí

Ustanovení bylo doplněno novelou č. 333/2012 Sb. Nebylo však zcela nové. Jde-li o informace o poměrech v rodině dítěte a zprostředkování cizí péče nebo osvojení, § 51 odst. 5 písm. a) bod 6 zák. o

soc.-práv. ochraně dětí ve znění novely č. 134/2006 Sb. stanovuje již od roku 2006, že "orgán sociálně-právní ochrany je povinen na žádost poskytnout ústavnímu zařízení informace o poměrech v rodině dítěte, které bylo do tohoto zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, a je-li tomuto dítěti zprostředkovávána pěstounská péče nebo osvojení, též informace o postupu při tomto zprostředkování".

Jde-li o nahlížení do spisové dokumentace ochrany mládeže, navazuje ustanovení na § 55 odst. 5 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, podle něhož "nahlížet do spisové dokumentace vedené o dítěti, nejde-li o část týkající se správního řízení, je oprávněn na základě písemné žádosti pouze rodič dítěte, kterému náleží rodičovská odpovědnost, nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nebo jejich zástupce na základě písemně udělené plné moci". S právem nahlížet do spisu je spojeno právo na pořizování výpisů, opisů a kopií. Podle sazebníku k zákonu č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, položka 3, jsou od poplatku spojeného s vydáním stejnopisu, opisu nebo výpisu ze správního spisu, osvobozeny různé druhy veřejně prospěšných právnických osob soukromého práva (osvobození osobní). Veřejnoprávní ústavy, tj. příspěvkové organizace typu školského zařízení pro výkon ústavní výchovy, zde však uvedeny nejsou. Podle § 8 odst. 2 písm. a) zák. o správních poplatcích jsou od poplatku osvobozeny mj. úkony související s prováděním předpisů o sociálním zabezpečení (osvobození věcné). Byly-li by zařízení pro výkon ústavní výchovy zařízeními v oboru sociálních věcí, spravujícími se předpisy sociálního zabezpečení, dopadal by na ně i tento osvobozovací důvod. Avšak úkony ředitele školského zařízení pro výkon ústavní výchovy nejsou úkony související s prováděním předpisů o sociálním zabezpečení, ale předpisů školských, proto na ně nelze vztáhnout tento osvobozovací důvod. Jde-li o osvobození osobní, pak nelze na ředitele ústavu bez dalšího pohlížet jako na státní orgán [§ 8 odst. 1 písm. a), viz dále]; vedle toho, podle písm. d), se pak osvobozují právnické osoby, požadují-li provedení úkonů souvisejících s výkonem státní správy, kterým jsou pověřeny. Ředitel ústavu však není právnická osoba, ale osoba fyzická, jednak samotný výkon péče o děti není výkonem státní správy. Obecně tedy školský ústav ani jeho ředitel nejsou osvobozeni, a to ani věcně, ani osobně od správních poplatků při pořizování opisů, výpisů a kopií ze spisové dokumentace ochrany mládeže, leda by zpoplatněné úkony byly osvobozeny proto, že jsou prováděny v situacích, kdy ředitel rozhoduje v "oblasti státní správy", což prakticky znamená jen na úseku umístování a přemístování dětí do jednotlivých zařízení, neboť při povolování pobytu, příp. hostitelské péče je součinnost orgánů upravena speciálně formou nutnosti vyžádání závazného stanoviska (vyžádání jiných informací, popř. nahlížení do spisu při tomto řízení by tak postrádalo smysl, resp. by bylo v rozporu s procesní ekonomikou). Při rozhodování o ošetřovném postrádá nahlížení rovněž smysl, neboť majetkové poměry se zjišťují jiným způsobem (orgán sociálně-právní ochrany sice ve spise s údaji o majetkových poměrech disponuje, tyto však nemusí být úplné ani aktuální). Oprávnění ředitele zařízení podle § 23 odst. 2 mají spíše soukromoprávní charakter - zakládají právo "pečující osoby" nahlížet do spisu, podobně jako má stejné právo (a ze stejných důvodů) rodič či jiná (fyzická) osoba odpovědná za výchovu dítěte. Důvody takového oprávnění souvisejí tedy v první řadě s poskytováním péče a zaopatření dítěti, nikoli s "výkonem státní správy". V tom se zásadně z hlediska účelu úpravy liší oprávnění ředitele ústavu od "podobného" oprávnění orgánu sociálně-právní ochrany dětí podle § 29 odst. 3 i. f., odst. 6 písm. a) zák. o soc.-práv. ochraně dětí, podle něhož orgán sociálně-právní ochrany má přístup k ústavní osobní dokumentaci dítěte a současně má právo požadovat "poskytnutí" potřebných listin, dokladů nebo zpráv, neboť tam naopak je předmětem činnosti tohoto orgánu dozor nad dodržováním práv dítěte v ústavu, jde tedy naopak o činnost v oblasti veřejné správy, nikoli o výkon nějakého soukromoprávního oprávnění zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany (proto je současně dáno osvobození od správního poplatku).

Z komentáře k zákonu o SPOD (ASPI), k § 55, mj.:

Spisová dokumentace vedená o dětech obecním úřadem obce s rozšířenou působností (spis Om a spis Nom) se podle § 51 odst. 4 písm. c) poskytuje na vyžádání nadřízenému krajskému úřadu nebo Ministerstvu práce a sociálních věcí pro účely výkonu jejich působnosti, ... Vedle toho vyplývá povinnost k zapůjčení spisové dokumentace o dětech z některých zvláštních právních předpisů. Zapůjčení kompletního spisu Om nebo Nom je oprávněn požadovat zejména státní zástupce .... Státní zástupce má právo v mezích výkonu působnosti státního zastupitelství do zapůjčených spisů nahlížet a pořizovat z nich opisy a výpisy. Pokud jde o orgány policie, podle zákona nemohou požadovat poskytnutí nebo zapůjčení celé spisové dokumentace vedené orgánem sociálně-právní ochrany dětí, nicméně ....

Poskytnutí spisové dokumentace o dětech je oprávněn žádat rovněž veřejný ochránce práv, zástupce veřejného ochránce práv a pověření zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv podle § 15 odst. 2 písm. b) zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ... Dále je nezbytné respektovat speciální úpravu zákona č. 186/2011 Sb., o poskytování součinnosti pro účely řízení před některými mezinárodními soudy a jinými mezinárodními kontrolními orgány. V souladu s § 1, § 2 a § 6 zákona č. 186/2011 Sb. jsou všechny dotčené orgány, včetně orgánů sociálně-právní ochrany dětí, povinny poskytovat Ministerstvu spravedlnosti součinnost pro potřeby zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva ve Štrasburku .... Tato součinnost zahrnuje i zaslání spisu vztahujícího se k projednávanému případu anebo jeho kompletní kopie nebo kopie příslušné části spisu. K poskytnutí spisu je příslušný ten orgán, o jehož spis se jedná.

(...)

Spisová dokumentace obecního úřadu obce s rozšířenou působností (správní spis "ochrany mládeže", spisová značka Om) nemá povahu typického správního spisu, ale svazku, resp. řady spojených spisů, jak vyplývá již z výše uvedeného. Tato dokumentace může být v případě zvláště ohrožených dětí či dětí v cizí péči vedena prakticky od narození do 18 let věku dítěte a být tak mimořádně obsáhlá (desítky i stovky stran). Má-li dítě starší sourozence, kteří jsou již zletilí, jsou součástí této spisové dokumentace i údaje o těchto dětech. Přitom do této dokumentace se zakládají záznamy pocházející nejen z vlastní činnosti původce spisového materiálu, tj. orgánu sociálně-právní ochrany dětí, včetně např. fotodokumentace dítěte a obydlí, kde žije, ale i došlé písemnosti, obsahující pravidelně i citlivé údaje (o zdravotním stavu dítěte a členů jeho rodiny, zprávy policie o závadové činnosti dítěte a členů domácnosti, zprávy ze školy dítěte, zprávy a podobné výstupy odborného posuzování např. psychického stavu a celá řada vyjádření dalších subjektů). Podobně jako např. zdravotnická dokumentace i spisová dokumentace ochrany mládeže požívá vysoké míry ochrany, právě pro mimořádnou citlivost údajů v ní obsažených. Z toho důvodu je oprávnění nahlížet do spisové dokumentace ochrany mládeže podle platné úpravy § 55 odst. 5 zák. o soc.-práv. ochraně dětí ve znění zák. č. 134/2006 Sb. přiznáno po dobu, kdy je dokumentace tzv. živá (tedy není uložena do doby uplynutí skartačních lhůt), zásadně jen rodiči dítěte, kterému náleží rodičovská odpovědnost, nebo jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte (poručník, pěstoun) nebo jejich zástupci na základě písemně udělené plné moci. (...).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zakotvuje v § 55 odst. 5 pouze obecně právo rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte pořizovat si při nahlížení do spisové dokumentace vedené o

dítěti kopie spisové dokumentace nebo její části, aniž by blíže specifikoval technický způsob pořízení kopie. Proto není vyloučeno ani pořízení kopie spisu prostřednictvím digitálního fotoaparátu, mobilního telefonu nebo tabletu. Pokud si tímto způsobem pořídí kopie ze spisové dokumentace sama oprávněná nahlízející osoba za použití vlastních technických prostředků, nevztahuje se na ni povinnost hradit správní poplatek za pořízení kopie podle zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích. Správní poplatek ve výši 15 Kč za první stránku a 5 Kč za každou započatou stránku je nahlízející osoba povinna uhradit pouze v případě, kdy je pro ni fotokopie ze spisu pořizována pracovníky příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností na kopírovacím stroji nebo tiskárně počítače.

Závěr k otázce:

- 1. Právo nahlížet do dokumentace.** Vzhledem k popsané povaze spisové dokumentace a k tomu, že ředitel ústavního zařízení má jen omezené zástupčí oprávnění, vzniklé v důsledku svěřením dítěte do péče ústavního zařízení, je na místě závěr, že oprávnění nahlížet do spisové dokumentace ochrany mládeže v rozsahu, jaký jinak přísluší zákonným zástupcům, mu přísluší pouze v rozsahu dokumentů, které se týkají svěřeného dítěte, a to dokumentů do této dokumentace založených v souvislosti s umístěním dítěte právě do tohoto ústavního zařízení, a dále dokumentů, do ní založených o tomto dítěti (nikoli případně o jeho sourozencích nebo jiných osobách) po dni vykonatelnosti rozhodnutí, kterým bylo dítě do zařízení svěřeno, a to po dobu, dokud trvá postavení ředitele jako „opatrovníka“ dítěte v uvedeném omezeném rozsahu (zastoupení dítěte v běžných záležitostech). V tom rozsahu je nezbytné nahlížení třeba umožnit.
- 2. Poskytování dokumentace ve fyzické podobě.** Z výše uvedeného výkladu naopak vyplývá velice omezený počet subjektů, resp. orgánů veřejné moci, jimž je spisová dokumentace poskytována ve fyzické podobě. Naopak práva zákonných, popř. jiných oprávněných zástupců dítěte (popř. k tomu již způsobilého nezletilého samotného) jsou odvozena od práva nahlížet do spisů podle obecného ust. § 38 správního řádu a podle zdejšího speciálního ustanovení § 55 zákona o SPOD. Právo pořizovat si kopie (a to příp. i vlastními technickými prostředky) se od práva nahlížet do spisu odvozuje, nestojí samostatně. Fyzické poskytnutí spisů se tedy nepředpokládá. Ust. § 68 odst. 2 zákona o archivnictví a spisové službě zmiňuje nahlížení do spisu takto: *Pro nahlížení do dokumentů uložených ve spisovně nebo ve správním archivu správního orgánu nebo soudu platí obecná ustanovení o nahlížení do spisů v řízení před správním orgánem nebo soudem; to neplatí, jestliže dokumenty před uložením ve spisovně nebo ve správním archivu byly veřejně přístupné. Nahlížení do dokumentů obsahujících utajované informace, poskytování jejich opisů, výpisů a kopií se řídí zvláštním právním předpisem.* V odst. 1 cit. § je stanoveno obecné pravidlo: *Všechny vyřízené spisy a jiné dokumenty určeného původce jsou po dobu trvání skartační lhůty uloženy ve spisovně.* Neuzavřené spisy tam ovšem nutně uloženy nejsou. Vychází se z toho, že jsou zabezpečeny na tom útvaru, popř. u té oprávněné úřední osoby, které byly přiděleny k vyřízení. Bližší podrobnosti pro oběh dokumentů stanovuje spisový řád daného úřadu. Obecně se nepředpokládá manipulace se spisy mimo prostory úřadu, ostatně i z hlediska zabezpečení spisů (samozřejmě jsou tu výjimky, např. potřeba mít spis nebo jeho část u sebe při soudním nebo jiném jednání), zapůjčování spisů ve smyslu úpravy

spisové služby pak představují spíše výjimečné situace, mj. tedy také ty, které zákon o SPOD zmiňuje pod termínem „poskytování spisové dokumentace“. **Záleží tedy na úpravě spisového řádu konkrétního úřadu, popř. na jeho zvyklostech, zda nahlížení do spisů umožňuje i mimo prostory úřadu, a zda za tímto účelem dopravuje do místa nahlížení případně i celé spisy (a jak je během transportu a při nahlížení zabezpečuje).** Obecně lze však z praktických a zejména bezpečnostních hledisek spíše doporučit, aby nahlížení do spisů bylo prováděno v prostorách úřadu, který spis vede, a to v místě a za podmínek k tomu standardně určených.

6. Úhrada za péči v případě oboustranně osiřelého dítěte

Dotaz:

Dotaz se týká nezletilého s nařízenou ústavní výchovou, který v průběhu doby oboustranně osiřel. Dle stanoviska MŠMT, které přikládáme, se úhrada za péči v případě oboustranně osiřelého dítěte nevyměřuje. V rámci kontroly OSPOD bylo zjištěno, že ředitelka DD vyměřila úhradu za péči, vč. nedoplatku za období, kdy byl zpětně přiznán sirotčí důchod, a OSPOD, který vykonává vůči nezl. roli poručníka, uhradil jak nedoplatek (cca 15 tisíc), tak hradí běžnou úhradu za kalendářní měsíc. Z naší strany byl dán podnět zřizovateli daného dětského domova k provedení přezkumného řízení ředitelkou vydaného rozhodnutí. Dnes se na nás obrátil zástupce zřizovatele a uvedl, že přezkumné řízení zahájil a s největší pravděpodobností rozhodne o zrušení uvedeného rozhodnutí, nicméně současně uvedl, že zvažuje rozhodnout podle § 99 odst. 2 správního řádu s tím, že zvažuje vyslovit účinnost rozhodnutí v přezkumném řízení od právní moci rozhodnutí. K tomuto rozhodnutí se přiklání z toho důvodu, aby nemusela být řešena otázka vrácení již uhrazených částek, když navíc pochybil OSPOD tím, že se proti rozhodnutí neodvolal. Dle našeho názoru primárně nemělo dojít k vydání rozhodnutí ředitelkou DD, nicméně nahlížíme v tuto chvíli věc tak, že není v nejlepší zájmu nezletilého, aby veškeré náklady za nesprávně vydané rozhodnutí nesl on sám. Mohli bychom Vás poprosit o stanovisko? Vzhledem k tomu, že kolega musí rozhodnout nejpozději do konce příštího týdne, bychom Vás rádi poprosili o stanovisko v co možná nejkratším termínu.

Odpověď MPSV:

Z komentáře k § 27 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ÚV ve školských zařízeních (ASPI):

II. Úhradová povinnost a její podílový charakter

Úhradová povinnost je stanovena v odst. 1 za prvé rodičům, za druhé pak i chovanci, za předpokladu, že má vlastní příjmy. Nejde o povinnost solidární, rodiče, popř. chovanec neručí za splnění úhradové povinnosti ostatních dlužníků rukou společnou a nerozdílnou (tak že by celá částka ošetřovného mohla být požadována po kterékoli z povinných osob), ale vždy jen do výše dílu, stanoveného podle pravidel vyplývajících ze zákona. Jedná se tedy o dělitelné plnění ve smyslu § 1871 obč. zák., a to dělitelné plnění ze zákona.

Rodiče jsou uvedeni jako povinni na prvním místě, plná výše úhrady jim však může být stanovena pouze tehdy, pokud dítě nemá žádný příjem (s výjimkou přídatku na dítě, který má zvláštní režim, neboť jeho příjemcem, což u příjmů dítěte představuje výjimku z pravidla, je ústavní zařízení). Tato situace by však neměla prakticky

nikdy nastat, neboť podle § 975 obč. zák. soud vždy rozhoduje o stanovení výživného svěřence. Ve vyměřovacím řízení je tedy nejprve vždy třeba vypočítat díl ošetřovného připadající na svěřence podle § 29. Ačkoli jsou tedy rodiče ve formálním textu zákona uvedeni na prvním místě v pořadí úhradou povinných osob (v první větě odstavce 1), primární povinnost má ve skutečnosti chovanec a rodiče nastupují teprve subsidiárně tehdy, pokud nelze ošetřovné v plné výši vyměřit právě svěřenému dítěti. To, ne zcela vhodně až v § 29 odst. 3, stanovuje ostatně i zákon sám, "rozdíl mezi částkou určenou pro úhradu příspěvku z příjmu dětí ... a příspěvkem hradí rodiče". (...)

Třeba dodat, že úhradovou povinnost nemají zákonní zástupci nebo rodiče, jejichž dítě bylo do ústavního zařízení svěřeno předběžným opatřením, tedy nemeritorně. K tomu srov. blíže výklad k § 36a.

Chovanec má úhradovou povinnost podle odst. 1 věty druhé, která je dále konkretizována v § 29, proto srov. komentář k tomu ustanovení.

Z komentáře k § 29 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ÚV ve školských zařízeních (ASPI):

I. Obecně

Jak bylo uvedeno v komentáři k § 27 odst. 1, rodiče jsou ve formálním textu zákona uvedeni na prvním místě v pořadí osob povinných k úhradě (v první větě § 27 odst. 1), avšak primární povinnost má ve skutečnosti chovanec a rodiče nastupují teprve subsidiárně tehdy, pokud nelze ošetřovné v plné výši vyměřit právě chovanci. To jednoznačně vyplývá teprve ze zdejšího odstavce 3, "rozdíl mezi částkou určenou pro úhradu příspěvku z příjmu dětí ... a příspěvkem hradí rodiče". Tato úprava navazuje na již v § 27 zmíněnou dlouholetou úpravu vyhlášky ministerstev školství a zdravotnictví a Státního úřadu sociálního zabezpečení č. 124/1967 Sb., o částečné úhradě nákladů na péči poskytovanou v některých zařízeních pro mládež, která vycházela ze zásady, že "částečnou úhradou nákladů se rozumí úhrada vlastními příjmy dítěte a ošetřovným rodičů, popřípadě jiných povinných osob" a že "k úhradě nákladů přispívá především dítě vlastními příjmy". Teprve sekundárně pak platilo, že "nemá-li dítě vlastní příjmy nebo jestliže tyto příjmy k úhradě nákladů nestačí, přispívají k úhradě nákladů rodiče ošetřovaných".

K odst. 1

II. Příjmy chovance z důchodového pojištění

Z dávek důchodového pojištění jsou relevantní dvě dávky, a to za první invalidní důchod, když platí, že "způsobilost být účastníkem řízení o přiznání invalidního důchodu vzniká ukončením povinné školní docházky", a za druhé sirotčí důchod. Pravidla odstavce 1 se vztahují pouze k sirotčímu důchodu, proto případný invalidní důchod chovance spadá pod "jiné příjmy", k čemuž srov. výklad k odst. 2.

Je třeba zdůraznit, že dnes již dávno neplatí a ani nemůže platit pravidlo bývalé vyhlášky č. 124/1967 Sb., že "pobírá-li dítě sirotčí nebo jiný důchod, vyplácí jej Státní úřad sociálního zabezpečení, popřípadě jiný plátce přímo zařízení na základě jeho oznámení, že dítě je v zaopatření zařízení". Naopak dnes platí podle zásad vyplývajících ze zákona o důchodovém pojištění, konkretizovaných v instrukcích České správy sociálního zabezpečení, že pokud je důchod přiznán osobě nezletilé, postupuje se při výplatě důchodu podle dispozic zákonného zástupce (tj. rodiče nebo poručníka). Ten může požádat o výplatu důchodu v hotovosti na svůj účet, ale rovněž na účet nezletilého, který mu zřídí. V posledně uvedeném případě však musí o tento způsob výplaty písemně požádat, musí mít k účtu nezletilého dispoziční právo a musí být prokázáno, že se jedná o účet nezletilého dítěte. Od výše uvedených případů je nutné odlišovat situace, kdy je nezletilému ustanoven opatrovník. Soud ustanoví nezletilému opatrovníka v odůvodněných případech, kdy by majetkové zájmy dítěte mohly být ohroženy, v případě střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem a v případě omezení rodičovské odpovědnosti. Postup ČSSZ při výplatě důchodu náležejícího nezletilému se v těchto případech odvíjí

od obsahu soudního rozhodnutí v dané věci. Pokud soud výslovně neurčí, že je opatrovník oprávněn důchod přijímat, platí, že dané oprávnění zůstalo zachováno žijícímu rodiči (zákonnému zástupci). Stejný závěr platí i v případě, kdy je nezletilý svěřen do cizí péče. Příjemcem důchodu nikdy nemůže být ústavní zařízení i z toho důvodu, že správa jmění není vůbec v úřední pravomoci ředitele ústavu [srov. výklad k § 20 odst. 1 písm. m), jde-li o smlouvu o úschově, k § 20 odst. 1 písm. n) a o), jde-li o nepřípustnost povinnosti nepřebírat finanční hotovost chovancem, a k § 23 odst. 1 písm. g) a l)].

Neboť ústavní zařízení nesmí být příjemcem dávky důchodového pojištění chovance, bude ve vyměřovacím řízení chovance - důchodce zastupovat v tomto rozsahu příjemce důchodu, tedy zákonný zástupce nebo opatrovník pro správu jmění (důchodu), výjimečně pak orgánem sociálního zabezpečení dočasně ustanovený zvláštní příjemce důchodu, kterému bude výměr ošetřovného také doručován.

Od 1.11.2012 platí, že "ze sirotčího důchodu dítěte se na úhradu příspěvku použije nejvýše 10%". Slova "[dítě] které nemá jiný příjem" jsou zmatečná, neboť jejich doslovná aplikace by znamenala, že má-li dítě vedle důchodu přiznáno např. symbolické výživné ve výši 100 Kč, omezení 10% by se na jeho úhradovou povinnost nevztahovalo a na úhradu ošetřovného by jeho důchodová dávka mohla být použita bez omezení, což nelze připustit. Proto platí, že ze sirotčího důchodu lze chovanci vyměřit část ošetřovného vždy ve výši 10% sirotčího důchodu, který je mu přiznán k okamžiku rozhodnutí o ošetřovném. Plátcem tohoto 10% dílu bude příjemce důchodu, tedy zákonný zástupce (poručník) nebo opatrovník pro správu jmění, případně výjimečně a dočasně zvláštní příjemce důchodu.

Třeba opět zdůraznit, že se jedná o běžné částky sirotčího důchodu, příslušející ve stejném platebním období, za které se má platit ošetřovné. To by nemělo činit problém, protože ošetřovné za běžný měsíc je splatné do patnáctého dne následujícího měsíce (§ 30 odst. 1), zatímco "dávky důchodového pojištění se vyplácejí dopředu v pravidelných měsíčních lhůtách určených plátcem dávky" (§ 116 odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení). Jakmile je splátka důchodu z jiného platebního období uložena (jakýmkoli způsobem), stává se z ní součástí úspor, tedy majetku dítěte (nikoli jeho příjmů). Z majetku dítěte samozřejmě žádné ošetřovné hrazeno být nemůže a nesmí. I z toho faktu je nepřímou potvrzeno, že ošetřovné je možné výměrem konstitutivní povahy stanovit pouze do budoucna, ode dne jeho vykonatelnosti.

Závěr k otázce:

Není zřejmé, na základě čeho MŠMT dospívá k názoru, že „se úhrada za péči v případě oboustranně osiřelého dítěte nevyměřuje.“ Zákon č. 109/2002 Sb. neobsahuje ustanovení, které bude platit pro případ úhrady péče ve ZDVOP od 1. 1. 2022 podle § 42c odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., totiž, že „Oboustranně osiřelé dítě je od hrazení úhrady osvobozeno.“

Oproti úhradě v domovech pro osoby se zdravotním postižením, ve ZDVOP, i v dětských domovech pro děti do tří let věku však zákon č. 109/2002 Sb. nestanovuje postupně a subsidiárně, že úhradu, nelze-li ji stanovit rodičům, hradí jiné osoby povinné výživou dítěte, ale vedle dítěte jsou osobami povinnými úhradou výlučně jen rodiče. V případě oboustranně osiřelého dítěte tu tedy kromě dítěte nejsou žádné další osoby, jimž by ošetřovné pro školské zařízení bylo možno dále stanovit.

Podle § 29 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb. platí, že „Ze sirotčího důchodu dítěte, které nemá jiný příjem, se na úhradu příspěvku použije nejvýše 10 %.“ Jinými osobám, jak bylo uvedeno, ošetřovné v daném případě vyměřit nelze. Dítěti stanovené ošetřovné tedy nesmí přesáhnout jednak maximální částku ošetřovného podle nařízení vlády č. 460/2013 Sb., o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve

školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, jednak však nesmí přesáhnout ani částku 10% měsíční dávky sirotčího důchodu. Protože pro účely sirotčího důchodu na rozdíl od důchodu invalidního zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, nesnižuje věk svéprávnosti důchodce, platí podle jeho § 3 odst. 2, že *„Plná svéprávnost v právních vztazích pojištění vzniká dosažením zletilosti, přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství, pokud se dále nestanoví jinak.“* Zástupcem nezletilého dítěte pro správu sirotčího důchodu je tedy zákonný zástupce dítěte (tedy i poručník včetně poručníka veřejného – OSPOD), popř. opatrovník pro správu jmění nebo zvláštní příjemce důchodu, který dítě zastupuje a jedná jeho jménem čili také plní případné platební povinnosti v zastoupení dítěte, jeho jménem a na jeho účet (formálně tedy jedná dítě „samo“, ale v zastoupení). Jak vyplývá z výše uvedeného komentáře: *Neboť ústavní zařízení nesmí být příjemcem dávky důchodového pojištění chovance, bude ve vyměřovacím řízení chovance - důchodce zastupovat v tomto rozsahu příjemce důchodu, tedy zákonný zástupce nebo opatrovník pro správu jmění (důchodu), výjimečně pak orgánem sociálního zabezpečení dočasně ustanovený zvláštní příjemce důchodu, kterému bude výměr ošetřovného také doručován.*

Nicméně, je-li MŠMT, jakož i jím řízené organizace, názoru, že oboustranně osiřelé dítěte se od úhrady zcela osvobozuje (ačkoli to ze zákona naprosto nevyplývá), je jistě takový názor v majetkovém zájmu dítěte, neboť sirotčí důchod mu zůstane celý a ošetřovné z něho nebude hrazeno ani v limitovaném rozsahu do 10% jeho výše. MPSV nemá důvod proti takovému výkladu a jeho aplikaci brojit, neboť je zajisté „v zájmu dítěte“. Je pak věcí orgánu, rozhodujícího o ošetřovném, zda v přezkumném řízení dřívější rozhodnutí zruší a s účinky od kterého dne. Jakýkoli výsledek zrušení platebního výměru totiž bude logicky pro osiřelého svěřence vždy finančně výhodnější než aplikace zákonné úpravy, jak by vyplývala z výše popsaných pravidel, týkajících se správy jmění dítěte včetně správy jeho sirotčího důchodu. Z hlediska logiky je ovšem pravda, že pokud bude platební výměr zrušen z důvodu (sporného) právního názoru, že oboustranně osiřelému dítěti nelze ošetřovné vyměřit, pak je na místě platební výměr zrušit s účinky *ex tunc*, protože pokud by byl správný závěr, že oboustranně osiřelé dítě je od úhrady ošetřovného osvobozeno vždy, nelze logicky připustit, aby to platilo pouze „do budoucna“, ale musí to platit i zpětně.

7. Zrušení ústavní výchovy uzavřením sňatku

Dotaz:

Nezl. porodila v březnu 2020 dítě, nyní je s ním umístěna ve VÚ. Matka nyní v září dosáhla věku 17 let a podala si k soudu návrh na povolení uzavřít manželství, tomuto návrhu bylo vyhověno, rozsudek zatím nebyl písemně vyhotoven. OSPOD nebyl o podání návrhu informován, nicméně považuje nezletilou za samostatnou dívku, která je schopna se o syna postarat, již po nějakou dobu žije v domácnosti s otcem dítěte – na základě dlouhodobé propustky.

Náš dotaz směřuje k postupu – zda v případě, že nezletilá uzavře manželství bude nezbytné podat návrh na zrušení ústavní výchovy nebo zanikne „automaticky“ vzhledem k uzavřenému manželství? S tímto postupem dosud nemáme žádnou zkušenost.

Odpověď MPSV:

Ústavní výchova jako pouze jedna z jiných forem péče o dítě je vždy až sekundárním, odvozeným institutem, resp. její důvod je sekundární, odvozený. Primárním důvodem je vždy absence rodičovské

odpovědnosti, ať již faktická (sirotci) nebo právní (omezení, zbavení rodičovské odpovědnosti) apod. Z hlediska své právní hypotézy má nejbližší k pěstounské péči, resp. ke svěření dítěte do péče jiné osoby (člověka). Obecně tedy platí, že „nemůže-li o dítě pečovat žádný z rodičů ani poručník“, ve smyslu že nemůže vykonávat rodičovskou odpovědnost, pak soud může přistoupit k jiné formě péče o dítě. Podstatné tedy je, že nezletilý je jen částečně svéprávný, musí mít zákonného nebo jiného zástupce, ten není schopen nebo nemůže vykonávat povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti a proto se mj. jako poslední možnost může nařídit i ústavní výchova.

Z uvedeného vyplývá, že ústavní výchova, resp. její trvání se odvozuje nikoli od dítěte, ale od rodičů, resp. od jejich právního vztahu k dítěti. Ústavní výchova pouze nahrazuje to, co by jinak vykonávali rodiče (nebo poručník). Podle § 858 obč. zák. rodičovská odpovědnost zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti (tedy např. také emancipací). Tím okamžikem také zanikají ostatní právní vztahy, které rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu (poručenství) nebo v omezeném rozsahu (opatrovnictví, péče jiného člověka, pěstounská péče, ústavní výchova) nahrazovaly do doby, dokud trvala rodičovská odpovědnost sama.

To je rozdíl od převzetí nebo držení člověka ve zdravotnickém zařízení podle § 104 a násl. obč. zákoníku, neboť pro ně je důvodem nikoli potřeba nahradit rodičovskou odpovědnost v plném nebo omezeném rozsahu, ale skutečnosti výhradně na straně pacienta, byť třeba i v době jejich přijetí nezletilého (typicky skutečnost, že z důvodu duševní poruchy ohrožuje na životě nebo zdraví sebe nebo jiného), na jejichž trvání nemá skutečnost dosažení plné svéprávnosti resp. zde spíše prostě zletilosti vliv.

Podle § 30 odst. 2 obč. zák. se před nabytím zletilosti nabývá plné svéprávnosti také uzavřením manželství. Okamžikem uzavření manželství, tedy okamžikem kladné odpovědi přes příslušným orgánem (sňatečné prohlášení; § 659 obč. zák.) se v ten samý moment nabývá nezletilý snoubenec plné svéprávnosti, v ten samý okamžik zaniká rodičovská odpovědnost rodičů nezletilého snoubence a současně tedy i všechny od ní odvozené instituty (jiné formy péče o dítě). **Okamžikem sňatečného prohlášení tedy současně zaniká bez dalšího i ústavní výchova.**